

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης
του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας του Δημοκριτείου
Πανεπιστημίου Θράκης σε συνεργασία με το
ΕΚΕΦΕ Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Επικοινωνιών
με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή –
Ψυχοπαιδαγωγική της ένταξης»**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΟΥ ΔΕΣΜΟΥ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΝΗΠΙΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΤΠΕ ΣΕ ΑΥΤΗΝ.

της

Αραμπατζόγλου Γεωργίας, 658

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης του Τ.Ε.Φ. – Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της Ένταξης»

Εγκεκριμένο από την τριμελή επιτροπή:

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:	ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ ΤΑΒΟΥΛΑΡΗ, ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΗ ΕΡΕΥΝΗΤΡΙΑ , Ι.Π.Τ. - Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. “ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ”
2 ^ο Μέλος:	ΖΩΗ ΚΑΡΑΜΠΑΤΖΑΚΗ, ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΗ ΕΡΕΥΝΗΤΡΙΑ, Ι.Π.Τ. - Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. “ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ”
3 ^ο Μέλος	ΑΓΑΘΗ ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ, ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ ΠΑ.Δ.Α.

ΚΟΜΟΤΗΝΗ/ΑΘΗΝΑ, 2025

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία αποτελεί μια βιβλιογραφική ανασκόπηση η οποία στοχεύει στην πολύπλευρη εξέταση της κοινωνικοσυναισθηματικής ανάπτυξης νηπίων με αναπηρία και τον ρόλο των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) ως υποστηρικτικού εργαλείου σε αυτήν τη διαδικασία. Οι βασικές θεωρίες του συναισθηματικού δεσμού αποτελούν την βάση της μελέτης, καθώς ο ασφαλής δεσμός επιδρά σημαντικά στην κοινωνικοσυναισθηματική ωριμότητα του παιδιού. Ιδιαίτερα, στα παιδιά με αναπηρία που αντιμετωπίζουν κινητικές, γνωστικές και επικοινωνιακές δυσκολίες, η κοινωνική ανάπτυξη και ο υγιής συναισθηματικός ψυχισμός απαιτούν επιπλέον ενδυνάμωση. Έτσι, ο ρόλος των σύγχρονων τεχνολογιών είναι καθοριστικός για την αναδιαμόρφωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και της κοινωνικοσυναισθηματικής ενίσχυσης των παιδιών με αναπηρία. Τέλος, μέσα από την ανάλυση της τρέχουσας βιβλιογραφίας, αναδεικνύονται οι δυνατότητες και οι προκλήσεις ενσωμάτωσης της τεχνολογίας στην ειδική προσχολική αγωγή και παρουσιάζονται τα συμπεράσματα και οι προτάσεις για μελλοντική έρευνα και εκπαιδευτικές πρακτικές.

Λέξεις κλειδιά: δεσμός, κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη, αναπηρία, ΤΠΕ, προσχολική

Βιβλιογραφία

1. Alexander, L. S., Frederico, M. & Long, M. (2018). Attachment and Children with Disabilities: Knowledge and Views of Early Intervention Professionals. *Children Australia*, 43(4), pp. 245–254. doi:10.1017/cha.2018.38
2. Alghamdi, M., Alhakbani, N. & Al-NafjanA. (2023). Assessing the Potential of Robotics Technology for Enhancing Educational for Children with Autism Spectrum Disorder. *Behavioral Science*, 13(7). DOI: [10.3390/bs13070598](https://doi.org/10.3390/bs13070598)
3. Alzahrani, A. (2025). A systematic review of the use of information communication technology, including augmented reality, in the teaching of science to preschool children. *International Journal of Educational Research Open*, 9, <https://doi.org/10.1016/j.ijedro.2025.100453>.
4. Blackwell, C. K., Lauricella, A. R. & Wartella, E. (2014). Factors influencing digital technology use in early childhood education. *Computers & Education*, 72, 26–36.
5. Boyd, L.E., Ringland, K.E. & Haimson, O.L. (2015). Evaluating a collaborative iPad game’s impact on social relationships for children with autism spectrum disorder. *ACM Transactions on Accessible Computing*, 7, 3. DOI:10.1145/2751564
6. Buğan, B., Çorapçı, F. & Ada, F. E. (2022). Socioemotional development in the preschool period: Investigating the predictive role of temperament, language development, and emotion comprehension. *Education and Science*, 47(209), 1-23.
7. Calandri, E., Mastrokoukou, S., Marchisio, C., Monchietto, A. & Graziano, F. (2025). Teacher Emotional Competence for Inclusive Education: A

8. Conceição, C., Cadima, J., Camacho, A. & Alves, D. (2025). Testing the Effectiveness of a Social and Emotional Skill Program for Preschool Children. *Early Childhood Education Journal*, 1-15.
9. Dalgaard NT, Bondebjerg A, Viinholt BCA, Filges T. (2022). The effects of inclusion on academic achievement, socioemotional development and wellbeing of children with special educational needs. *National Library of Medicine*. doi: 10.1002/cl2.1291. PMID: 36908836; PMCID: PMC9727566.
10. Denham, S. A., Bassett, H. H. & Wyatt, T. (2012). The socialization of emotional competence. In J. Grusec & P. Hastings (Eds.), *Handbook of socialization: Theory and research* (pp. 590-613). Guilford Press.
11. DiPietro, J., Kelemen, A., Liang, Y. & Sik-Lanyi, C. (2019). Computer- and Robot-Assisted Therapies to Aid Social and Intellectual Functioning of Children with Autism Spectrum Disorder. *Medicina*, 55(8), 440. <https://doi.org/10.3390/medicina55080440>
12. Dong, C. (2018). Preschool teachers' perceptions and pedagogical practices: Young children's use of ICT. *Early Child Development and Care*, 188(6), 635–650.
13. Dugan, K. A., Fraley, R. C., Gillath, O., & Deboeck, P. R. (2024). Testing the canalization hypothesis of attachment theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 126(3), 511–541.
14. Durlak, J. A., Weissberg, R. P., Dymnicki, A. B., Taylor, R. D. & Schellinger, K. B. (2011). The impact of enhancing students' social and emotional

- learning: A meta-analysis of school-based universal interventions. *Child Development*, 82(1), 405–432.
15. Fearon, P. & Roisman, G. (2017). Attachment theory: progress and future directions. *Current opinion in psychology*. 15:131–136.
  16. Fedina, V. N., Burmykina, V. I., Zvezda, M. L., Pikalova, S. O., Skudnev, M. D. & Voronin, V. I. (2017). Use of Distance Learning Technologies in the Course of Implementing Educational Programs in Preschool Education. *EURASIA Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 13(11):7561-7571. DOI: 10.12973/ejmste/80095
  17. Fisk, E., Lombardi, C., Cook, K. D. & Chazan-Cohen, R. (2025). Early Head Start Prenatal Services and Toddlers' Socioemotional Skills: The Role of Program Approach. *Early Childhood Education Journal*, 1-11.
  18. Flatebø, S., Tran, VN-N., Wang, C.E.A. & Bong, L.A. (2024). Social robots in research on social and cognitive development in infants and toddlers: A scoping review. *PLoS ONE*, 19(5). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0303704>
  19. Friend, M. & Cook, L. (2013). *Interactions: Collaboration skills for school professionals* (7th ed.). Pearson.
  20. Guralnick, M. J. (2017). Early intervention for children with intellectual disabilities: An update. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 30(2), 211- 229.
  21. Hallahan, D. P., Kauffman, J. M. & Pullen, P. C. (2014). *Exceptional learners: An introduction to special education* (12th ed.). Pearson.

22. Herold, B. (2018). Five Top Technology Trends in Special Education. Education Week. Retrieved August 2025 from <https://www.edweek.org/teaching-learning/five-top-technology-trends-in-special-education/2018/12>
23. Hong X, Zhang M & Liu Q. (2021). Preschool Teachers' Technology Acceptance During the COVID-19: An Adapted Technology Acceptance Model. *Frontier Psychology*. doi: 10.3389/fpsyg.2021.691492.
24. Johnson, B. (2016). Early intervention in children with developmental disabilities. *BMH Medical Journal*, 3(1), 1-4.
25. Kart, A. & Kart, M. (2021). Academic and social effects of inclusion on students without disabilities: a review of the literature. *Education Science*, 11(1):16, <https://www.mdpi.com/2227-7102/11/1/16>
26. Khanam, S.J., Alam, B., Kabir, A. & Khan, N. (2025). Effects of disability on early childhood development in 3 to 4-year-old children in three South Asian countries: evidence from multiple indicators cluster surveys. *BMC Pediatrics*, 25, 189. <https://doi.org/10.1186/s12887-025-05525-8>
27. Knowles, S. (2017). John Bowlby's Attachment Theory. Kid's Development. Ανακτήθηκε τον Αύγουστο, 2025 από <https://www.kidsdevelopment.co.uk/john-bowlbys-attachment-theory.html?utm>
28. Koller, D., Pouesard, L. M. & Rummens, A. J. (2018). Defining Social Inclusion for Children with Disabilities: A Critical Literature Review. *CHILDREN & SOCIETY*, 32, pp. 1–13. DOI:10.1111/chso.12223

29. Krämer, S. & Zimmermann, F. (2025). Teachers' perceptions of students with different disabilities through the lens of the stereotype content model. *Social Psychology of Education*, 28:82. <https://doi.org/10.1007/s11218-025-10046-4>
30. Λυτσιούση, Σ. (2025). ΤΕΧΝΗΤΗ ΝΟΗΜΟΣΎΝΗ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ, ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ. *Open Journal System*, 5(1) DOI: <https://doi.org/10.26220/cul.5328>
31. Lupu, D. & Laureniu R. A. (2015). Using New Communication and Information Technologies in Preschool Education. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 187, 206 – 210. doi: 10.1016/j.sbspro.2015.03.039
32. McCollow, M. M. & Hoffman, H. H. (2019). Supporting Social Development in Young Children with Disabilities: Building a Practitioner's Toolkit. *Early Childhood Education Journal*, 47:309–320. <https://doi.org/10.1007/s10643-019-00930-y>
33. Mich, O. & Tiella, R. (2018). ROBOTIKANDO: a Web Tool for Supporting Teachers Practicing Robotics in Kindergarten. Ανακτήθηκε από Reaserch Gate, Αύγουστος 2025. DOI: [10.48550/arXiv.1806.03246](https://doi.org/10.48550/arXiv.1806.03246)
34. Michailidis, H., Michailidi, E., Tavoultzidou, S. & Fragulis, F. G. (2021). Teaching young learners a foreign language via tangible and graphical user interfaces. *SHS Web of Conferences*, 102. <https://doi.org/10.1051/shsconf/202110201014>
35. Mikulincer, M. & Shaver, P. R. (2019). *Attachment in Adulthood: Structure, Dynamics, and Change*. Guilford Press.
36. Najjarpour, N. (2025). Teachers' perceptions of challenges to integrating social emotional learning professional development into EFL teacher training

- programs. *International Journal of Educational Research Open*.
<https://doi.org/10.1016/j.ijedro.2025.100501>
37. Nuske, H. J., Hedley, D., Trembath, D. & Dissanayake, C. (2018). Towards a developmental framework of social competence for individuals with autism spectrum disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 48(1), 169–182. <https://doi.org/10.1007/s10803-017-3283-0>
38. Odom, S. L., Buysse, V. & Soukakou, E. (2011). Inclusion for young children with disabilities: A quarter century of research perspectives. *Journal of Early Intervention*, 33(4), 344–356.
39. Ospennikova, E., Ershovb, M. & Iljina, I. (2015). Educational Robotics as an Innovative Educational Technology. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 214, 18 – 26. doi: 10.1016/j.sbspro.2015.11.588
40. Over, H. (2016). The origins of belonging: social motivation in infants and young children. *Philosophical Transactions B*, 371:20150072.
<http://dx.doi.org/10.1098/rstb.2015.0072>
41. Papadakis, S., Sifaki, E., Vaioroulou, J. & Stamonlasis, D. (2022). Εκπαιδευτικές εφαρμογές για παιδιά προσχολικής ηλικίας: εύρεση των βασικών διαστάσεων για την επιλογή τους. *11ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Οι Φυσικές Επιστήμες στην Προσχολική Εκπαίδευση Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων*.
42. Papaleontiou-Louca, E. (2012). «Δεσμός Προσκόλλησης», Εμπιστοσύνη και οι Επιδράσεις του στην Ανάπτυξη της Προσωπικότητας. *12ο Συνέδριο Παιδαγωγικής Εταιρείας Κύπρου*.
43. Pappas, M. A., Papoutsi, C. & Drigas, A. S. (2018). Policies, Practices, and Attitudes toward Inclusive Education: The Case of Greece. *Social Sciences*, 7(6), 90. <https://doi.org/10.3390/socsci7060090>

44. Rout, B. & Bhoi, T. (2024). SEL and Technology: The Role of Digital Tools in Promoting Emotional and Social Skills. *International Journal for Research in Applied Science & Engineering Technology (IJRASET)*, 12. DOI: 10.22214/ijraset.2024.66086
45. Santaguida, E. & Bergamasco, M. (2023). Attachment Theory in an Active Inference Framework: How Does Our Inner Model Take Shape?, pp. 179–191. https://doi.org/10.1007/978-3-031-28719-0_13.
46. Shakespeare, T. (2013). *Disability Rights and Wrongs Revisited* (2nd. Ed.). Routledge
47. Shimlin, J. K., Badsha, A., Awal, K. & Nuruzzaman, K. (2025). Effects of disability on early childhood development in 3 to 4-year-old children in three South Asian countries: evidence from multiple indicators cluster surveys. *BMC Pediatrics*, 25:189. <https://doi.org/10.1186/s12887-025-05525-8>
48. Shirvanian, N. & Michael, T. (2017). Implementation of attachment theory into early childhood settings. *The International Education Journal: Comparative Perspectives*, 16(2), pp. 97-115.
49. Slater, M. & Sanchez-Vives, M.V. (2016). Enhancing our lives with immersive virtual reality. *Frontiers in Robotics and AI*, 3, p. 74, doi: 10.3389/frobt.2016.00074.
50. Sosa-Alonso, J., Rivero, V., Mesa, A. & Aguilar, A. (2025). Adoption of Digital Educational Resources by Early Childhood Education Teachers: A Fad or a Conviction?. *Computers & Education*. DOI: 10.1016/j.compedu.2025.105396
51. Tao, Y. (2019). Kindergarten Teachers' Attitudes toward and Confidence for Integrated STEM Education. *Journal for STEM Education Research*, 2, 154–17 <https://doi.org/10.1007/s41979-019-00017-8>

52. Tsegaye, M., Menbere, F., Godie, Y. & Birhanu, D. (2025). Preschool and primary school teachers' attitude towards inclusive education for students with autism spectrum disorders in Ethiopian public schools: multicenter cross-sectional study. *BMC neurology*, 25(1), 1-10.
53. Yang, C.J., Hu, B.Y., Jia, S.J., Su, Y. X. & Jing, Q. J. (2025). Development and validation of preschool teachers' inclusive knowledge questionnaire in the Chinese context. *Humanity Social Science Community* 12, 592. <https://doi.org/10.1057/s41599-025-04896-8>
54. UNICEF. (2024), Module on Inclusive Education. Retrieved 11th, August from <https://data.unicef.org/resources/module-on-inclusive-education/>
55. Yousif, N. & Mikhaylov, A. (2020). Emotional development in preschoolers and socialization. *Early Child Development and Care*. DOI: 10.1080/03004430.2020.1717480
56. Vatou, A., Vatou, A., & Tsitiridou-Evangelou, M. (2024). Exploring the relationship between young children's self-concept and prosocial behaviour in the Greek Early Childhood Education and Care setting: A study on soft skills assessment. *Preschool and Primary Education*, 12(2), 133–148. <https://doi.org/10.12681/ppej.37269>
57. Verschueren, K., & Koomen, H. M. Y. (2012). Teacher–child relationships from an attachment perspective. *Attachment & Human Development*, 14(3), 205–211.
58. WHO-World Health Organization. (2011). World Report on Disability.
59. Χούπας, Ι. (2010). Συναισθηματικοί παράγοντες στο σχολικό περιβάλλον. *Επιστημονικό Βήμα*, τ. 13.